

महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ, मुंबई

दुरध्वनी क्र: २६१ ४४ ५९
२६१ ४३ ४८
२६१ २३ ४५

श्री छत्रपती शिवाजी महाराज महानगरपालिका मुंबई
इमारत, ४था मजला, रमाबाई आंबेडकर मार्ग,
फोर्ट, मुंबई - ४०० ००१

फॅक्स: (०२२) २६१ २३ २०

जा.क्र: सप्रनि/तांशा/ ब/१२८२

दि.१८/०२/१९९७

प्रति,
अिल्हाधिकारी

विषय :- विटभट्टयांना परवानगी देण्याबाबत मार्गदर्शक टिप्पणी

महोदय,

विटभट्टयांमुळे होणा-या प्रदूषणाबाबत तक्रारी येत असतात. विटभट्टयांमुळे होणा-या प्रदूषणाबाबत टिप्पणी आबाबत केंद्रीय पर्यावरण विभागाने निश्चित केलेली मानके वरील केंद्रीय प्रदुषण नियंत्रण मंडळाने विटभट्टयांमधून निर्माण होणारे प्रदुषण नियंत्रित करण्यासाठी ठरवून दिलेली काही मार्गदर्शक तत्वे यांची एक टिप्पणी या पत्रासोबत आपल्या माहितीसाठी पाठविण्यात येत आहे. विटभट्टयांना परवानगी देताना प्रदुषणाबाबतची मानके व मार्गदर्शक तत्वे विचारात घेण्यात यावी व या अटी धालून विटभट्टयांना परवानगी देण्यात यावी. आपण दिलेल्या परवानगीची एक प्रत मंडळाच्या स्थानिक अधिका-यांना पाठवावी म्हणजे महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळातर्फे विटभट्टयांना स्वतंत्रपणे संमतीपत्रे देण्याची आवश्यकता राहणार नाही.

आपला विश्वासू,

Sd/
(चि.हा. संगीतराव)
सदस्य सचिव

प्रत:- प्रादेशिक अधिकारी, नवी मुंबई

भाजलेल्या वीटा बलविण्याचे भारतात सुमारे ४२००० उद्योग आहेत. वीटभट्टया हा लघुउद्योग व कुटीरोद्योग या प्रकारात मोडतो. वीटा भाजण्याच्या निरनिराळ्या पध्दती भारतात वापरण्यात येतात. वीटभट्टयापासून निघणा-या धुरामुळे परिसरातील रहिवाशांना त्रास होत असल्याबाबतच्या तक्रारी येत असतात. माती उत्पादन व वीटभट्टयांसाठी महसुल विभागातर्फे परवाने घेण्यात येतात. वीटभट्टयाबाबतच्या तक्रारीमुळे महसुल विभागाच्या अधिका-यांनी वीटभट्टयांच्या ग्रहकांना / धारकांना महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळाचे संमतीपत्र / नाहरकत प्रमाणपत्र घेण्यात सुचित केलेले आहे.

वीटभट्टयांसाठी स्थानिक माती, बारीक वाळू, भाताचा धुसा, उसाचा चोथा, लाकडाचा धुसा, कोळसा / कोळशाची राख इत्यादी पदार्थ वापरण्यात येतात. मातीचा चिखल करून त्यामधून कच्च्या वीटा तयार करण्यात येतात. यासाठी काही ठिकाणी यांत्रिक पध्दतीही वापरण्यात येतात. वीटा सामान्यतः उघड्यावर वाळविल्या जातात. यांत्रिकरित्या तयार केलेल्या वीटा ३ ते ४ दिवस वाळविणे आवश्यक असते. सर्वसाधारणपणे १५ दिवसांनंतर वाळविलेल्या वीटा भाजण्यासाठी वीटभट्टीत रचल्या जातात.

वीटा भाजण्याच्या निरनिराळ्या पध्दती वापरात आहेत त्या खालीलप्रमाणे :-

१. गावठी (स्टॅम्प पध्दतीची) भट्टी
२. पुल्स टॅप भट्टी (सरकत्या चिमणीसह)
३. स्थिर चिमणी भट्टी
४. हकिमन भट्टी
५. केंद्रीय बांधकाम संशोधन संस्थेची हाय ड्राफ्ट भट्टी

यापैकी महाराष्ट्रात वापरल्या जाणा-या भट्टया गावठी क्लॅप पध्दतीच्या असतात. यामध्ये असलेल्या वीटांच्या धुरामध्ये इंधनाच्या (कोळसा, शेतीचा घनकचरा, सेंद्रीय टाकाड पदार्थ) वर वीटांसाठी व नंतर ही भट्टी पेटवून धुमसत ठेवण्यात येते.

यामुळे परिसरात धूर पसरून त्रास होतो व भट्टयांना जास्त इंधन लागते. तसेच वीटा कमी जास्त प्रमाणात भाजल्या जातात. एकसारख्या भाजल्या जात नाहीत. वीटा भाजण्याचे काम सातत्याने करता येत नाही.

इतर वीटभट्टया इंधन बचत करणा-या आहेत. तसेच एका बाजूने नवीन वीटा रचण्याचे, भाजण्याचे व भाजलेल्या वीटा काढण्याचे काम सातत्याने करता येते.

केंद्रीय पर्यावरण विभागाने वीटभट्टयांच्या प्रदुषणाबाबत मानके निश्चित केली आहेत. (दि. ०२/०४/१९९६चे राजपत्र) त्याची एक प्रत सोबत जोडत आहे. या मानकानुसार डिसेंबर १९९७ पर्यंत आधुनिक पध्दतीच्या वीटभट्टया बांधणे आवश्यक आहे. सध्याच्या गावठी वीटभट्टया या सरकत्या चिमणीच्या पुल्स टॅप पध्दतीच्या वीटभट्टयांना परवानगी मिळणार नाही. धुळीकण नियंत्रणासाठी व वीटभट्टयांच्या उत्पादन क्षमतेनुसार १२ ते ३० मी उंचीची धुरांडी उभारणे आवश्यक आहे.

कोळशावर आधारित औष्णिक विद्युत केंद्राच्या सभोवताली ५०कि.मी. च्या परिसरात वीटा बनविण्यासाठी सदर विद्युत केंद्राची कोळशाची राख जास्तीत जास्त प्रमाणात वापरणे आवश्यक आहे.

वीटभट्ट्यापासून होणारे प्रदूषण नियंत्रित करण्यासाठी काही मार्गदर्शक तत्वे केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने ठरवून दिलेली आहेत. ती खालीलप्रमाणे :-

१. वीटभट्ट्या (३० कि.मी) असलेला कोळसा वापरावा. कोळसा भट्टीत टाकताना यांत्रिक पध्दतीचा वापर करावा. जेणेकरून योग्य प्रमाणात कोळसा टाळला जाईल व या इंधनाचा योग्य वापर होईल.
२. जास्तीत जास्त टाकाऊ पदार्थ, राख इत्यादी मातीच्या ऐवजी वीटा भाजण्यासाठी वापरावे.
३. यांत्रिक पध्दतीच्या वीटा बनविण्याच्या उद्योगात ध्वनी प्रदूषण नियंत्रणाची खबरदारी घ्यावी.
४. वीटभट्ट्यावरील राखेच्या थरावर भाजलेल्या वीटा पसरावीत. वीटभट्टीच्या परिसरात पक्के रस्ते करावेत. प्राण्याची फवारणी अधून-मधून करावी. त्यामुळे वा-यामुळे धुळ उडण्यास आळा बसेल.
५. वीटभट्टीमुळे दुर्गंधीयुक्त व विषारी वायू निघणारे पदार्थ (रंग, प्लास्टिक, रसायने इत्यादी) इंधन म्हणून वापर नयेत.

वीटभट्टी उभारण्याची जागा सुधारित धोरणानुसार असावी. (सुमारे ५०० मी.) (केंद्रीय पर्यावरण विभागाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार ५०० मीटर सुरक्षित अंतर सुचविले आहे.)